

פתח דבר

בשבת והודיה לה' הננו מוציאים לאור את הכרך השני בסדרת 'להבין ולהשכיל', הכולל ארבעה מאמרים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, עם ביאור נרחב, על-פי שיעורי ה'חזור' הראשי הגה"ח הרב יואל כהן שליט"א.

ארבעה מאמרים אלו נבחרו מתוך סדרת 'ספר המאמרים מלוקט' לכ"ק אדמו"ר זי"ע, הכוללת ארבעה כרכים שבהם רוכזו מאמרי הרבי שהוגהו על-ידו, מסודרים לפי חודשי השנה. המאמרים שבספר זה הם: מאמר "יבחר לנו" תשכ"ג העוסק בסוגיית 'בנין המלכות' המפורסמת הנידונה בהרחבה רבה במאמרי חסידות, מאמר "כימי צאתך" תשי"ב העוסק בהבנת עניינם הפנימי של שני אופני התגלות האלוקות – ניסים שלמעלה מהטבע וניסים המלוכשים בטבע, מאמר "ונחה עליו" תשי"ד המבאר בהרחבה ובעומק רב את מאמר תיקוני הזוהר "אור-אין-סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית", ומאמר "ודוד עבדי" תשל"ב העוסק במעלתה המיוחדת של ספירת המלכות.

■

כפי שנכתב בהרחבה בהקדמה לכרך הראשון, מאמרי הרבי בדרך כלל מיוסדים על מאמרי החסידות של אדמו"רי חב"ד בדורות הקודמים. אך מתוך השאלות והדיוקים, הביאורים המקוריים, ההדגשים, הניסוחים התמציתיים וחיבורי הנושאים השונים יחד – סוגיות מהותיות ועמוקות בתורת החסידות מקבלות אור חדש ובהיר, ומתוך הדיון והשקלא'זוטריא במאמרים הקודמים, נושאים שלא נתבארו עד תומם מקבלים הסברה ברורה ובהירה.

אמנם, מחמת סגנונם התמציתי במיוחד של מאמרי הרבי, ומחמת היותם מיוסדים על כתבי החסידות של רבותינו נשיאינו הקודמים בהם נתבארו מושגי היסוד בהרחבה רבה, הלומד שאינו מצוי בתוך הסוגיא ואינו רגיל לסגנון התמציתי בסוגיות החסידות המופשטות – עלול להתקשות בהבנת העניין או שלא להבחין בעומקם של דברים.

לעיתים, סוגיא שלמה המתפרסת על כמה וכמה דפים או מאמרים שלמים ב'המשכים' של אדמו"ר מוהרש"ב או אדמו"ר מוהרי"צ, מוזכרת בתמציתיות גדולה במאמרי הרבי, כאשר תוך כדי אזכור של כמה מילים בודדות המתמצות את העניין, מתלבנת בו משמעות עמוקה וחדשה.

מסיבה זו, ראינו לנכון להוציא לאור את סדרת הספרים 'להבין ולהשכיל', העוסקת בהסברה רחבה של מאמרי החסידות היסודיים של הרבי, על-פי שיעוריו של הרב יואל שי' כהן, ה'חוזר' וה'כותב' הראשי של מאמרי הרבי, העוסק זה עשרות שנים בלימוד והסברת מאמרי הרבי בקרב הציבור הרחב בכלל, ובין תלמידי ישיבת 'תומכי תמימים' ב-770 בפרט. אך יש לציין, שהביאור שבכרך זה, הוא באחריות המערכת בלבד והר"י שי' לא עבר על כל הנכתב.

בביאור שבסדרה זו מוסברים היטב המושגים המוזכרים במאמרים, ניתן הרקע לכללות הסוגיא בה הם עוסקים, מודגשת הנקודה העיקרית היוצאת מתוך הדברים, ומתוך כל זאת מתגלה ומתחדדת העמקות המיוחדת הטמונה במאמרים והחדשנות העולה מהם.

עריכת הספר נעשתה על-ידי הרב אליהו אברהם שי' קירשנבאום. השתתפו בעריכה: הרב בנימין שי' מאירי, הרב ישראל אריה ליב שי' רבינוביץ' והרב שניאור זלמן הכהן שי' כהנא.

תודת המערכת נתונה להרב מנחם מענדל שי' הכהן (בהרח"ש שי'), משפיע ישיבת חב"ד 'אור אלחנן' בלוס אנג'לס, על הערותיו המחכימות והמועילות.

■

כמעשהו בכרך הראשון, כך גם בכרך השני נחלק הביאור לשני חלקים:

(א) תחילה מובא גוף המאמר כאשר תחתיו מופיע פירוש המבאר את עיקרי הדברים בהרחבה ובשפה בהירה. בנוסף לפירוש הצמוד, באו הערות בשולי הגיליון הכוללות מראי מקומות, תוספת הסבר במקום הצורך ומובאות קצרות המוסיפות הסבר ורקע לסוגיא.

(ב) לאחר ביאור גוף המאמר בא מדור "עיונים". עיונים אלה, המחולקים לסעיפים, באים לתוספת ביאור כללי בנושא הנידון, הרחבה והעמקה בו, יישוב קושיות המתעוררות ועוד.

יש לציין, שההערות המופיעות בצידי הגיליון, הן חלק מגוף המאמר המקורי כפי שהוגה על-ידי הרבי.

בסוף כל מאמר מופיע סיכום כללי של המאמר, המסייע בתפיסת רצף העניינים ואיחודם לנקודה אחת. בתחילת כל מאמר, לפני עמודי הביאור, מופיע תחילה המאמר המקורי במלואו כפי שנדפס בספר המאמרים מלוקט. תודתנו נתונה להוצאת קה"ת על הרשות להדפיס את המאמרים.

ויהי רצון שיאיר ה' עינינו בפנימיות התורה, ונזכה "להבין ולהשכיל" את דברי החסידות העמוקים, ועל-ידי כך "לשמוע" – לקלוט פנימה את האור האלוקי הטמון בה, ואזי יתקיים בנו המשך התפילה – "לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה", ובקרב ממש יקיים הייעוד "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" בביאת משיח צדקנו.

תורת חב"ד לבני הישיבות

מאמר "יבחר לנו":

בעבודת היום של ראש השנה ישנם שני קצוות: מחד גיסא, מצוות היום היא בתקיעת שופר, שהיא פעולה של מצווה הנעשית על ידי האדם המצווה, והיא זו שפועלת את העמידה מכיסא דין וישיבה על כיסא רחמים, ואת 'בנין המלכות' הנעשה בר"ה; מאידך גיסא, ההמשכה האלוקית ביום זה היא מעצמות אור-אין-סוף, שורש וראשית הכל, שלגביו אין כל ערך למעשי האדם * במאמר דידן, שני קצוות אלה, כמו גם ביאורים ופרטים נוספים המתבארים במאמרי חסידות אודות 'בנין המלכות', מתחברים יחד לתמונה גדולה ובהירה אחת, מומנה מתברר עד כמה עבודת יום קדוש זה מהותית ויסודית לכללות השלמות כוונת הבריאה.

מאמר "כימי צאתך":

מתוך ניתוח למדני עמוק ומופשט של ביאורי החסידות בדורות הקודמים, מתחדדת ומזדקרת מעלת הנס המלוכב בטבע, המתבטאת בשליטה בלעדית וייחודית של אור-אין-סוף על הטבע, שבכמה מובנים היא נעלית עוד יותר משליטת הנס שלמעלה מהטבע על הטבע * מתוך הדברים מתברר החידוש המיוחד בהתממשות הייעוד "אראנו נפלאות", שתוכנו הוא - חיבור מופלא בין שתי המעלות שבשני סוגי הניסים * על-פי כל זה יומתק מדוע דווקא עבודת ה' הנעשית מתוך "ביטול אמיתי" של קבלת-עול ב"עקבתא דמשיחא", היא ה"מעשינו ועבודתנו" המעוררת ומביאה את הגילוי העליון של הגאולה העתידה.

מאמר "ונחה עליו":

הכתוב מתאר את מלך המשיח בשלל מעלות: "ונחה עליו רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'. והריחו ביראת ה' . . . ושפט בצדק דלים וגו'" * על-פי פנימיות התורה, התיבות הראשונות "ונחה עליו רוח ה'" מתארות מעלה כללית ועצמית - המשכת אור-אין-סוף משורשו הראשוני והנעלה ביותר, שממנה מסתעפות שאר המעלות הפרטיות * להבנת הדברים, מבאר במאמר בהרחבה רבה את שני העניינים שהוזכרו בתיקוני זהר בקשר לאור-אין-סוף: למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, בכמה שלבים ורבדים, עומק לפנים מעומק, לכל אורכו של סדר ההשתלשלות.

מאמר "ודוד עבדי":

ז"א דאצילות, הכולל את ספירות המידות, מייצג את עניין הגילוי וההתפשטות של אור-אין-סוף, והוא בחינת ה'משפיע' שממנו נמשך השפע האלוקי לספירת המלכות, בחינת ה'מקבל', המהווה את הנבראים התחתונים * במאמר מתבארת נקודת מבט חדשה על היחס בין שתי בחינות אלה, המבוססת על העילוי הגדול שישנו בספירת המלכות, בה נרגש שורשה הנעלה בעצם הכתר * מתוך הדברים מתבארים שני אופני השפעה מהמשפיע אל המקבל: השפעה השייכת לשלמות התפשטותו של המשפיע, והשפעה השייכת לעניינו של המקבל * המאמר נסוב על חילופי הדברים בין יהודה, בחינת המלכות, ליוסף, בחינת ז"א, בפרשת ויגש.

מאמר יבחר לנו

"יבחר לנו את נחלתינו את גאון יעקב אשר אהב סלה", ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה (שבהמשך ראש השנה תש"ג)¹ פירוש התרגום, "ירעי לנא למירת ית אחסנתנא ית בית מקדשא דיעקב דרחים לעלמין". ומדייק בזה, הרי בית המקדש הוא של הקב"ה, כמ"ש² "ועשו לי מקדש" וישראל הם רק עושים את המקדש, אבל המקדש עצמו הוא של הקב"ה ולמה נקרא "בית מקדשא דיעקב". גם, מהי השייכות ד"גאון יעקב" שקאי על בית המקדש ל"נחלתינו"?

ומבאר בהמאמר³, ד"נחלתינו" הוא נקודת היהדות השורה בנקודת הלב שהוא הבית מקדשא דיעקב, כמ"ש⁴ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל"⁵. והנה הפירוש הפשוט ד"יבחר לנו גו' את גאון יעקב" הוא, שלעתיד לבוא יחזיר לנו את בית מקדשינו. וצריך להבין הקשר דהפירוש (שבהמאמר) ש"גאון יעקב" קאי על בית המקדש שבכל אחד ואחד מישראל, עם הפירוש (הפשוט) ש"גאון יעקב" קאי על בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו.

* המאמר נדפס בספר המאמרים מלוקט תשרייחשון עמוד א.

(1) תהלים מז, ה.

(2) ספר המאמרים ה'תש"ג סוף עמ' 26 ואילך.

(3) תרומה כה, ח.

(4) בסיומו (ספר המאמרים שם עמ' 35).

(5) ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים - סט, ב). אלשיך על הפסוק תרומה שם קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן - פט, א בדפוס ווארשא תרל"ה). של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. לקוטי תורה ריש פרשת נשא (כ, סע"ב). ובכ"מ.

(6) מפרשים לתהלים שם.

ב

והנה, פסוק זה הוא בהמזמור שאומרים ז' פעמים קודם תקיעת שופר. והשייכות המזמור זה לתקיעת שופר (בפשטות) הוא, כי במזמור זה נאמר "עלה אלקים בתרועה הוי' בקול שופר", ואמרו רז"ל⁷, שבתחלה הקב"ה יושב (ועולה) על כסא דין, עלה אלקים בתרועה, ועל-ידי שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה הוא עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים, "הוי' בקול שופר", ומתמלא⁸ עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים. ולכן אומרים מזמור זה קודם תקיעת שופר, בכדי להביא ראי' מן התורה⁹ על ההמשכה (דעומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים¹⁰) שעל-ידי תקיעת שופר.

והנה, מזה שאומרים לפני תקיעת שופר (לא רק פסוק זה, אלא) את כל המזמור, מובן, שכל הפסוקים בהמזמור שייכים להענין דעומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים שעל-ידי תקיעת שופר¹². ומכל שכן הפסוק "יבחר לנו גו'" שהוא בסמיכות להפסוק "עלה אלקים בתרועה גו'", שזה מורה, שפסוק זה שייך ל"עלה אלקים בתרועה גו'". וצריך להבין, דענין "יבחר לנו" הוא שהבחירה דהקב"ה בישראל היא מצד עצמו (ולא שהעבודה דישראל מעוררת שיבחר בהם). ויתירה מזו, דענין הבחירה הוא¹³ בהעצמות, שאין שייך שם הענין דאתערותא דלתתא. והיינו, דנוסף לזה שהבחירה בפועל היא מצד עצמו ולא שמתעוררת על-ידי אתערותא דלתתא, אלא שבמקום זה (שבו הוא ענין הבחירה) אין שייך כלל לעורר על-ידי אתערותא דלתתא. וענין "עלה אלקים בתרועה גו'" הוא, שתקיעת שופר דישראל מעוררת שיהי' עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים. ומהסמיכות דשני הפסוקים משמע, דשני הענינים שייכים זה לזה. והיינו דעל-ידי שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, הם ממשיכים לא רק הרחמים המתעוררים על-ידי עבודה (אתערותא דלעילא שמתעוררת

7 פסוק ו'.

8 ויקרא רבה פכ"ט, ג. וראה על דרך זה במדרש תהלים על הפסוק.

9 כ"ה בויקרא רבה שם, דענין "מתמלא עליהם רחמים וכו'" הוא לאחרי שמביא הפסוק הוי' בקול שופר.

10 סידור (עם דא"ח) רלח, ב. המשך וככה תרל"ז פרק פכ"פג. ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 28. ובכ"מ. וראה גם לקוטי תורה דרושים לראש השנה נו, ג.

11 והראי' מן התורה על שאר הענינים שנמשכים על-ידי תקיעת שופר היא בפסוקי שופרות, כבסידור שבערה הקודמת.

12 להעיר מסידור האריז"ל במקומו, שעל-ידי אמירת מזמור זה מהפכים מדת הדין למדת הרחמים. ולהעיר, שבסידור האריז"ל שם, שענין זה נעשה על-ידי אמירת המזמור עצמו (ולא שעל-ידי זה ממשיכים מביאים ראי') שזה יהי' על-ידי תקיעת שופר). וראה לקמן הערה 62.

13 כמבואר בארוכה בהמשך ראש השנה הנ"ל - ספר המאמרים ה'ת"ש ג עמ' 24.

על-ידי אתערותא דלתתא), אלא שעל-ידי זה ממשיכים הם גם הרחמים¹⁴ שמצד בחירת הקב"ה בישראל, "יבחר לנו".

ג

ויש להוסיף, דענין הנ"ל (שעל-ידי שישראל תוקעין בשופר ממשיכים הם גם הענין דבחירת העצמות שאין שייך לעורר שם על-ידי אתערותא דלתתא) מובן גם מהידוע¹⁵ שעיקר¹⁶ ענין ראש השנה הוא בנין המלכות, כמאמר רז"ל¹⁷ "אמרו לפני מלכות כדי שתמליכוני עליכם". ומה שאמרו¹⁸ "מצות היום בשופר" הוא, כי הענין ד"תמליכוני עליכם" הוא על-ידי תקיעת שופר¹⁹, כהמשך מארז"ל הנ"ל "ובמה בשופר"²⁰. והשייכות דראש השנה לבנין המלכות (בפשטות) היא²¹, לפי שבראש השנה הוא חידוש מעשה בראשית. כמו שאומרים²² "זה היום תחלת מעשיך", שבכל ראש השנה מתהוים כל העולמות²³ מחדש כמו שהי' בפעם הראשונה.

והענין הוא, דהתהוות כל העולמות היא ממדת מלכותו ית'. והמשכת המלכות שבכל ראש השנה (כולל גם ראש השנה הראשון שבתחלת הבריאה) היא רק על שנה אחת²⁴, ובערב ראש השנה עם חשיכה²⁵ היא חוזרת ועולה ונכללת במקורה²⁴. אלא שהעלי' והסילוק הוא רק בפנימיות המלכות, שהוא התענוג והרצון שבמלכות.

(14) ראה בהמאמר שם (ריש עמ' 27) "דענינה הפנימי (של האהבה אשר אהב סלה) הוא הרחמים". ואולי יש לומר, דבהמאמר מפרש, דמ"ש בתרגום "דרחים לעלמין" הכוונה בזה היא גם לרחמים.

(15) המשך ראש השנה הנ"ל בתחלתו. וראה פרי עץ חיים שער ראש השנה. שער הכוונות שם. ובכ"מ.

(16) כן הוא הלשון בהמשך ראש השנה הנ"ל שם. ולכאורה הכוונה, דבראש השנה יש גם הענין דזכרונות ושופורות, אבל העיקר הוא מלכיות. וראה לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1354, ובהערות שם.

(17) ראש השנה טז, א. שם לד, ב.

(18) שם כו, ב (במשנה). שם כז, א.

(19) וראה רס"ג, הובא באבודרהם טעמי התקיעות, אשר "הענין הראשון" בתקיעת שופר הוא, שאז "אנו ממליכין עלינו את הבורא".

(20) שקאי על תקיעת שופר (אלא שנכלל בזה גם אמירת פסוקי שופרות) - ראה ספר המאמרים מלוקט תשריחשון עמ' כד; עמ' כו, ובהערות שם.

(21) כן הוא בלקוטי תורה דרושים לראש השנה נח, ב. ובכ"מ. וראה ספר המאמרים מלוקט תשריחשון עמ' לה ואילך.

(22) בתפלת מוסף דראש השנה, מראש השנה כז, א.

(23) כן הוא בלקוטי תורה ובאור התורה שבהערה הבאה. ובכ"מ. וראה לקמן ס"ו עוד פירוש ב"תחילת מעשיך" שקאי על ישראל.

(24) לקוטי תורה שם נח, ב"ג. אור התורה ראש השנה כרך ה עמ' ב'כא ב'עט.

(25) כן הוא בהמשך ראש השנה ה'תש"ג הנ"ל (עמ' 19). ובכמה מקומות. ובאגרת הקודש ס"י יד (קכ, ב) "מסתלק לשרשו בכל ערב ראש השנה"; "בערב ראש השנה". אבל לקמן שם (קכא, רע"א) "שמסתלק בליל ראש השנה".

מאמר יבחר לנו* מפורש ומבואר

פרק א

"יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה", ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה (שבהמשך ראש השנה תש"ג)³ פירוש התרגום, "ירעי לנא למירת ית אחסנתנא ית בית מקדשא דיעקב דרחים לעלמין".

ומדייק בזה, הרי בית המקדש הוא של הקב"ה, כמ"ש: "ועשו לי מקדש" [דישראל הם רק עושים את המקדש, אבל המקדש עצמו הוא של הקב"ה] ולמה נקרא "בית מקדשא דיעקב".

הפסוק "יבחר לנו" הוא חלק מהמזמור הנאמר קודם תקיעת שופר, ותוכנו הוא – בקשת בני ישראל מהקב"ה שיחזירנו לנחלתנו, ויבנה את בית המקדש.

והנה, התואר בו נקרא בית המקדש בפסוק זה הוא – "גאון יעקב". ועל כך שואל אדמו"ר מוהרי"צ במאמרו, מדוע

בית המקדש נקרא בכתוב על שם בני ישראל? אמנם הם אלה שהצטוו על בניית בית המקדש בפועל, אך כוונת בניינו היא – להיות ביתו ומקום שכינתו של הקב"ה, וכמבואר להדיא בלשון הכתוב: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכיוון שבית המקדש הוא ביתו של הקב"ה ונקרא על שם קדושתו, מדוע אם כן הוא נקרא בפסוק זה "גאון יעקב" על שם בני ישראל?

גם, מהי השייכות ד"גאון יעקב" שקאי על בית המקדש ל"נחלתינו"?

בפסוק האמור, בית המקדש, הנקרא בשם "גאון יעקב", מוזכר בהמשך לתחילת הכתוב "יבחר לנו את נחלתנו". וצריך להבין מהי השייכות בין "גאון יעקב", שכוונתו לבית המקדש, ל"נחלתינו" – הנחלה והירושה של בני ישראל?

ומבאר בהמאמר, ד"נחלתנו" הוא נקודת היהדות השורה בנקודת הלב שהוא הבית מקדשא דיעקב, כמ"ש: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל".

(א) תהלים מז, ה.
(ב) ספר המאמרים ה'תש"ג סוף עמ' 26 ואל"ך.
(ג) תרומה כה, ח.
(ד) בסיומו (ספר המאמרים שם עמ' 35).
(ה) ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסקים – סט, יתכן – פט, א בדפוס ווארשא תרל"ה). של"ה א, ר, א, א.
שכה, ב, שכו, ב. לקוטי תורה ריש פרשת נשא (כ). סע"ב). ובכ"מ.

* מאמר זה נאמר על-ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע בהתוועדות יום ב' דראש השנה תשכ"ג.

(1) = יבחר לנו להוריש את נחלתנו, את בית המקדש של יעקב אשר אוהב לעולמים.

"נחלתינו" - נקודת היהדות שבכל אדם מישראל.

והנה הפירוש הפשוט ד"יבחר לנו גו'
את גאון יעקב" הוא, שלעתיד לבוא
יחזיר לנו את בית מקדשינו. וצריך
להבין הקשר הפירוש (שבהמאמר)
ש"גאון יעקב" קאי על בית המקדש
שבכל אחד ואחד מישראל, עם
הפירוש (הפשוט) ש"גאון יעקב"
קאי על בית המקדש השלישי שיבנה
במהרה בימינו.

הביאור במאמרו של כ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ בתיבות "גאון יעקב" ו"נחלתינו",
דקאי על בית המקדש הפנימי שבכל אחד
מישראל, הוא עליפי פנימיות; אולם על-
פי דרך הפשט, "גאון יעקב" קאי על בית
המקדש שבירושלים³. וכיוון שישנו קשר
בין הפירושים השונים על אותו פסוק,
אם כן גם בנידון דידן צריך לומר שישנה
שייכות בין הביאור הפנימי בפסוק ובין
הביאור עליפי פשט. וצריך להבין מהו
קשר העניינים.

במאמרו של אדמו"ר מהורי"צ מבאר
את השייכות בין בית המקדש לתיבת
"נחלתינו", עליפי דרשת חז"ל על
הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם",
שבתיבות אלה רומזת התורה למקדש
הפנימי הנמצא בלב כל יהודי. לכן נאמר
"ושכנתי בתוכם" לשון רבים, דבר הרומז
לליבו של כל אחד ואחד מישראל, שבו
מתגלה נקודת היהדות שלו, היא בחינת
האלוקות המאירה בכל נפש מישראל.

וזהו הקשר בין בית המקדש הנקרא
בכתוב זה בשם "גאון יעקב", על שם
ישראל, ובין "נחלתינו": "נחלתינו" היא
נקודת היהדות שבכל יהודי, שהיא היא
בחינת בית המקדש שבו⁴.

ונמצא, ששתי השאלות מתורצות אחת
בחברתה: הטעם לכך שבית המקדש נקרא
בכתוב זה בשם "בית מקדשא דיעקב",
הוא משום שהכתוב דידן רומז בכך לבית
המקדש הפנימי שבכל יהודי, שהוא בחינת

(2) יש להעיר ממה שנתבאר בתניא פרק יח
בנוגע לנשמה הקדושה, בה שורה ומתגלה אור-
אין-סוף, ש"היא ירושה ("נחלה") לנו מאבותינו"
הקדושים. וכלשונו שם: "האבות . . זכו להמשיך
נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות
דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד ואחד
כפי מדרגתו וכפי מעשיו עליכ"פנים, ואפילו
לקל שבקלים ופושעי ישראל".

(3) ראה רש"י, אבן עזרא, רד"ק, מצודות דוד על
הפסוק.

(4) ראה תורת מנחם ח"ל עמ' 62 ועוד.

בפרק הקודם נתבארו דיוקים בגוף הפסוק "יבחר לנו וגו'". בפרק זה נידונה שייכותו של פסוק זה לכללות המזמור הנאמר לפני תקיעת שופר וכהכנה אליו.

והנה, פסוק זה הוא בהמזמור שאומרים ז' פעמים קודם תקיעת שופר. והשייכות המזמור זה לתקיעת שופר (בפשטות) הוא, כי במזמור זה נאמר "עלה אלקים בתרועה הוי' בקול שופר", ואמרו רז"ל, שבתחלה הקב"ה יושב (ועולה) על כסא דין, עלה אלקים בתרועה, ועלידי שישאל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה הוא עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים, "הוי' בקול שופר", ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים.

השייכות בין המזמור הנאמר כהכנה לתקיעת שופר לתוכנה של התקיעה עצמה, בולטת וגלויה בפסוק "עלה אלקים בתרועה הוי' בקול שופר". וכמבואר במדרש, שבפסוק זה מתבאר מה נעשה למעלה עלידי מצוות תקיעת שופר:

ראש השנה הוא הזמן בו הקב"ה דן את כל באי עולם עליפי מידת הדין, "יושב על כסא דין". דבר זה נרמז בתיבות "עלה אלקים" שבכתוב. וכידוע, שם אלקים

מורה על מידת הדין; ועלידי שישאל תוקעים בשופר, הם פועלים שהקב"ה "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים" ומרחם עליהם. והיינו שעלידי תקיעת שופר נפעל שהקב"ה ינהג עם ישראל ביום הדין באופן של לפני משורת הדין, ועד ש"הופך עליהם מדת הדין לרחמים". דבר זה נרמז בתיבות "הוי' בקול שופר". וכידוע, שם הוי' מורה על מידת הרחמים.¹ ולכן אומרים מזמור זה קודם תקיעת שופר, בכדי להביא ראי' מן התורה על ההמשכה (דעומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים²) שעלידי תקיעת שופר.

במאמרי חסידות מוסבר, שאחד הדברים המסייעים לבני ישראל "לפעול" ו"לשנות" למעלה, באלוקות, ולגרום להמשכה אלוקית חדשה הוא – הבאת ראייה מן התורה, שעליפיה נקבעות כל

(1) ראה פירש"י לבראשית א, א. ובכ"מ.

(2) ראה שמות רבה פ"ג, ו. וזה ויקרא יא, א. אחרי סה, א. ועוד.

ז) פסוק ו'.
ח) ויקרא רבה פכ"ט, ג. וראה על דרך זה במדרש תהלים על הפסוק.
ט) כ"ה בויקרא רבה שם, דעין "מתמלא עליהם רחמים וכו'" הוא לאחרי שמביא הפסוק הוי' בקול שופר.
י) סידור (עם דא"ח) רלח, ב. המשך וככה תרל"ז פרק פכ"פג. ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 28. ובכ"מ. וראה גם לקוטי תורה דרושים לראש השנה נו, ג. (א) והראי' מן התורה על שאר הענינים שנמשכים עלידי תקיעת שופר היא בפסוקי שופרות, ככסודר שבהערה הקודמת.

שתוכן פסוק זה שייך באופן מיוחד לתוכנו של הפסוק "עלה אלוקים"⁵.

וצריך להבין, דענין "יבחר לנו" הוא שהבחירה דהקב"ה בישראל היא מצד עצמו (ולא שהעבודה דישראל מעוררת שיבחר בהם).

תוכנה של הבקשה "יבחר לנו" המבוארת בפסוק הוא – לעורר ולגלות את עניין הבחירה של הקב"ה בעם ישראל⁶.

והנה, משמעות עניין הבחירה היא – החלטה של הבוחר הבאה מעצמו, בניגוד לכפייה והכרח הבאים מחוץ הימנו. ועל-פי זה, בחירה אמיתית היא רק כאשר ההחלטה של הבוחר באה ממהותו הפנימית ללא שום סיבה חיצונית שהביאה אותו לידי החלטתו זו; מהי שאינן כאשר החלטת הבוחר היא מפני סיבה חיצונית שהביאה אותו לידי החלטה זו – אין זו בחירה חופשית שלו, אלא הסיבה

המשכות האלוקיות בסדר ההשתלשלות, להמשכה אותה רוצים לפעול.

כך גם בנוגע לנידון דידן – הפעולה של "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים": על-ידי אמירת פסוק מן התנ"ך המבאר את תוכנה של פעולה זו, ניתן הכוח לישראל לפעול פעולה זו³.

והנה, מזה שאומרים לפני תקיעת שופר (לא רק פסוק זה, אלא) את כל המזמור, מובן, שכל הפסוקים דהמזמור שייכים להענין דעומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים שעל-ידי תקיעת שופר⁴. ומכל שכן הפסוק "יבחר לנו גו"⁵ שהוא בסמיכות להפסוק "עלה אלוקים בתרועה גו"⁶, שזה מורה, שפסוק זה שייך ל"עלה אלוקים בתרועה גו".

מכך שקבעו לומר לפני התקיעות לא רק את הפסוק "עלה אלוקים" אלא את כל המזמור⁴, מוכח שכל פסוקי המזמור שייכים לעניינה של תקיעת שופר – שהקב"ה "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים" הנרמז בפסוק "עלה אלוקים".

דבר זה אמור במיוחד כלפי הפסוק "יבחר לנו" שהוא בסמיכות ממש לפסוק "עלה אלוקים גו"⁶, דבר המורה על כך

(5) ידוע שעל-פי דרך החסידות שגילה מורנו הבעש"ט, כל פרט ופרט בבריאה הוא בהשגחה פרטית מיוחדת ובכוונת מכוון. ואם הדברים אמורים כלפי פרטי הבריאה, על-אחת-כמה-זוכמה שכן הוא בנוגע לענייני התורה שהם מדויקים בתכלית הדיוק, וגם סדר הדברים מכוון הוא. ומכל-שכן וקל-יחומר בנוגע לדברים שנאמרו בנבואה וברוח הקודש ואף נכתבו בנ"ך, סדרם הוא מדויק בתכלית הדיוק.

(6) וגם לפי מה שנתבאר לעיל בפרק א, שהכתוב עוסק ב"בית המקדש הפנימי" הנמצא בנקודת היהדות שבלב כל אדם מישראל, "נחלתינו", התיבות "יבחר לנו" מתייחסות לבחירת הקב"ה בבני ישראל, שהיא הבחינה הפנימית והעצמית ביותר שבבני ישראל – ראה ספר המאמרים תש"ג עמ' 35. וראה בהרחבה להלן פרק יא.

(יב) להעיר מסידור הארז"ל במקומו, שעל-ידי אמירת מזמור זה מהפכים מדת הדין למדת הרחמים. ולהעיר, שבסידור הארז"ל שם, שענין זה נעשה על-ידי אמירת המזמור עצמו (ולא שעל-ידי זה ממשכים (מביאים רא"י) שזה יהי' על-ידי תקיעת שופר). וראה לקמן הערה סב.

(3) ראה המשך "וככה" תרל"ז פרק פ"ב: "זוהו שמביאים ראייה מפסוק זה ועוד תשעה פסוקים . . . שכל זה הוא ראייה ברורה . . . שהרי אלפיים שנה קדמה תורה לעולם . . . אם כן אנו מבקשים דבר הצריך להיות, שהרי גם קודם שנברא העולם היה כן בתורה". וראה שם בהרחבה.

(4) בשונה מאמירת הפסוקים הנאמרים לאחר מזמור זה ("מן המיצר"), שהם פסוקים מלוקטים מכמה מזמורים.

כלל על בחירתו. דבר זה ייתכן או כאשר האפשרויות השונות שוות ואין באף אחת מהן יתרון לגבי זולתה, או כאשר מחמת רוממותו של הבוחר אין לכל האפשרויות השונות כל ערך לגביו. באופנים אלו, בחירתו באחת מהן היא בחירה חופשית, ללא שום סיבה מבחוץ המטה אותו לבחור באופן מסוים; מה־שאי־יכן כאשר מלכתחילה האפשרויות השונות העומדות לפניו תופסות מקום לגביו, ולאחת מהן יש יתרון בעיניו לגבי זולתה – אין זו בחירה אמיתית, כיוון ששכל האדם התופס את המציאות שמחוצה לו ומשיגה, מכריח לבחור באפשרות הטובה יותר.

וכך גם למעלה: משמעות עניין הבחירה היא – המשכה אלוקית הנובעת מצד הקב"ה, ללא שום קשר עם מעשי האדם, להיותה נובעת מדרגה המובדלת ומרוממת מהנבראים לאין־ערוך.

וכמבואר בהרחבה בספרי פנימיות התורה, ישנן שתי דרגות כלליות בהמשכת האלוקות: אתערותא דלעילא המתעוררת כתוצאה מאתערותא דלתתא, מעבודת האדם, ואתערותא דלעילא המתעוררת מצד עצמה, ללא קשר לעבודת הנבראים, להיותה למעלה מהם לגמרי. ועל בחינה זו נאמר "יבחר לנו" – הקב"ה בוחר וממשיך הארה אלוקית שאינה קשורה כלל למעשי האדם.

(9) במילים אחרות: במצב זה, ששתי האפשרויות שלנגד האדם שוות לגביו, יש לו האפשרות לבטא את עצמיותו שלמעלה משייכות אל המציאות שמחוצה לו, ולבחור, מצד עצמו ממש, באחת האפשרויות.

החיצונית כביכול הכריחה אותו להחליט כפי שהחליט.

במילים אחרות: כשם שכאשר כופים אדם לעשות פעולה כלשהי על־ידי איומי הכאה, פעולתו נעשית מחמת הכרח חיצוני שמחוץ הימנו הגורם לו לעשות את הפעולה והיא אינה בחירה שלו, כך גם כאשר יש סברא והגיון המצדדים לפעול באופן מסוים, הדבר נחשב לכעין כפייה⁷ והכרח חיצוניים⁸ המכריחים את האדם לפעול כפי ההיגיון, ופעולה זו אינה נחשבת לבחירה אמיתית של הבוחר. בחירה חופשית אמיתית תהיה רק אם האדם בחר והחליט לעשות באופן מסוים מרצונו והחלטתו האישית, בלי שום גורם חיצוני שהיטה אותו לכך.

יסוד זה מוביל למסקנה, שבחירה אמיתית תיתכן רק כאשר האפשרויות העומדות לפני האדם אינן משפיעות

7) ראה להלן הערה 10 מה שהובא מלקוטי שיחות ח"ד ש"בבר־שכל, טעם שכלי מכריחהו וכופהו יותר מאשר הכפי' בשוטים".

8) כאשר ישנו הסבר הגיוני לפעול באופן מסוים, ההסבר נובע מהמציאות העומדת לפני האדם, ולא מהאדם עצמו. ועל כן, למרות שהאדם הוא המבין את ההיגיון והוא עצמו משתכנע לפעול בהתאם להיגיון זה, מכל מקום, הבחירה אינה נובעת מהעצמיות שלו, אלא מכך שהמציאות מחייבת זאת על־פי כללי ההיגיון.

במילים אחרות: הבנת השכל היא ביטוי יכולתו של האדם להשיג את המציאות החיצונית העומדת לנגד עיניו שכלו, אך היא אינה מבטאת את בחירתו החופשית והעצמית, הנובעת מהעצמיות שלמעלה משייכות אל המציאות שחוץ ממנו.

וראה להלן בהמשך העניין, שבחירה אמיתית נובעת מהעצמות.

(ג) כמבואר בארוכה בהמשך ראש השנה ה"ל - ספר המאמרים "ה'ש"ג עמ' 24.

מה־שאי־כן בכל הדרגות האחרות של סדר ההשתלשלות, לא ניתן לצייר מציאות של בחירה אמיתית. בכל דרגה אחרת, להיותה מוגדרת בגדר כלשהו, ההגדרה קובעת את תוכנו של הדבר הנבחר ויחסו אל הבוחר, ובהכרח יחס זה ישפיע על הבוחר כיצד לבחור.

לדוגמה: כאשר עומדת בפני האדם הזדמנות לבחור בין חיים מלאי תענוגים חומריים לבין חיים מלאי תוכן וסיפוק רוחניים, הרי שבדרך כלל הדבר תלוי מהי מהותו של האדם: אם הוא אישיות מרוממת, רוחנית, שבטבעה נמשכת לעיסוק במושכלות ומושגים רוחניים - מציאות של תענוג גשמי אינה תופסת מקום לגביו, וחשיבות הרוחניות בעיניו תטה אותו לבחור בה; לעומת זאת, אם הוא אישיות חומרית השקועה ראשה ורובה במושגים גשמיים - חיי רוח ותוכן אינם מציאות חשובה לגביו, והתענוג הגשמי, הנחשב מאוד לגביו, יטה את האדם לבחור בו.

ונמצא, שגדרו וצורת מהותו של האדם הבוחר קובעים את ערכם וחשיבותם של הדברים כלפיו, וערך זה קובע את יחסו של הבוחר אל שתי האפשרויות העומדות לפניו. ועל־פי זה, גדרם וערכם של הדברים הם המשפיעים על בחירתו, ואין זו בחירה חופשית הנובעת מעצמותו של הבוחר. לכן בכל הנמצאים כולם לא תיתכן מציאות אמיתית של בחירה חופשית, להיותם מוגדרים בגדר כלשהו, וגדר זה משפיע על יחסם כלפי הדברים שמחוצה להם.

ועל־פי זה מתעוררת השאלה: מהו הקשר בין תקיעת שופר שתוכנה הוא לעורר למעלה המשכה אלוקית של "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים" על־ידי העבודה של בני ישראל, ובין עניין הבחירה של הקב"ה בבני ישראל הבאה מצד הקב"ה עצמו - "יבחר לנו"?

בשורות הבאות, מוסיף ומחזק שאלה זו ביתר שאת:

ויתירה מזו, דענין הבחירה הוא בהעצמות, שאין שייך שם הענין דאתערותא דלתתא. והיינו, דנוסף לזה שהבחירה בפועל היא מצד עצמו ולא שמתעוררת על־ידי אתערותא דלתתא, אלא שבמקום זה (שבו הוא ענין הבחירה) אין שייך כלל לעורר על־ידי אתערותא דלתתא.

כאמור לעיל, בחירה אמיתית היא רק כאשר לפני הבוחר עומדות שתי אפשרויות שוות ממש, ובאף אחת מהן אין שום סיבה המטה את הבוחר לבחור דווקא בה; מה־שאי־כן כאשר לגבי הבוחר יש יתרון כלשהו באחת האפשרויות - הרי שיתרון זה הוא מציאות שמחוץ לאדם המטה את שכלו לרצות באפשרות זו.

ונמצא, ששתי האפשרויות העומדות אל מול הבוחר צריכות להיות שוות ברמת התפיסת־מקום שלהן כלפיו, ובאם אחת מהן תופסת מקום בעיניו יותר מהשנייה - אין זו בחירה אמיתית.

על־פי זה מובן מדוע "ענין הבחירה הוא בהעצמות" דווקא: רק כלפי עצמות אין־סוף ב"ה ניתן לומר שהכל בהשוואה כלפיו, וממילא תיתכן בחירה חופשית אמיתית.

שתקיעת שופר דישראל מעוררת שיהי' עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים.

(ד' ראה בהמאמר
שם (ריש עמ' 27)
"דעיניה הפנימי
(של האהבה
אשר אהב סלה)
הוא הרחמים".
ואולי יש לומר,
דבהמאמר מפרש,
דמ"ש בתרגום
"דרחים לעלמין"
הכוונה בזה היא
גם לרחמים.

בניגוד לפסוק "יבחר לנו" שתוכנו
עוסק בבחירת הקב"ה בישראל הנובעת
מעצמיותו, הפסוק שאחריו, "עלה
אלוקים", עוסק בפעולה הנעשית למעלה
כתוצאה מעבודתם של ישראל – שעלידי
תקיעת שופר של בני ישראל, הקב"ה עומד
מכיסא דין ויושב בכיסא רחמים ומתמלא
עליהם רחמים.

ומהסמיכות דשני הפסוקים משמע,
דשני הענינים שייכים זה לזה. והיינו
דעלידי שישראל נוטלין את שופריהן
ותוקעין לפני הקב"ה, הם ממשכים
לא רק הרחמים המתעוררים עלי-
ידי עבודה (אתערותא דלעילא
שמתעוררת עלידי אתערותא
דלתתא), אלא שעלידי זה ממשכים
הם גם הרחמים¹⁰ שמצד בחירת הקב"ה
בישראל, "יבחר לנו".

מסמיכות שני הפסוקים "עלה אלוקים"
ו"יבחר לנו" משמע, שההתעוררות
הרחמים שנפעלת ונמשכת עלידי תקיעת
שופר, היא לא רק מדרגה כזו שעבודת
הנבראים תופסת מקום לגביה ומעוררת בה
"אתערותא דלעילא", אלא גם ממקום כזה
שכל עניינו הוא בחירה עצמית, מעצמותו
ית' שלמעלה לגמרי מהתעוררות עלידי
פעולת הנבראים. והיינו שפעולת התקיעה
מעוררת שהקב"ה יבחר בישראל וימשך
עליהם רחמים נעלים כאלה הנמשכים
מעצמותו של הבוחר.

רק עצמות אינסוף שאינו מוגדר בשום
גדר, אין לו שום יחס וערך כלפי מציאות
זולתו, וממילא אין מציאות חיצונית
המשפיעה על בחירתו¹⁰. לכן רק מצידו
תיתכן בחירה חופשית אמיתית הנובעת
מעצמותו של הבוחר בלבד¹¹.

ועלפי זה נמצא, שלא רק שעניין
הבחירה בפועל מגיע מהבוחר עצמו ולא
מצידו של הזולת שמחוץ הימנו, אלא
שאמיתית עניין הבחירה קיים אך ורק
בעצמיות ממש שלגביו כל עניין הזולת
אינו קיים. וממילא – כללות העניין של
אתערותא דלתתא המעוררת אתערותא
דלעילא לא יתכן כלל בדרגה זו¹².

וענין "עלה אלקים בתרועה גו" הוא,

10 ראה לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1309: "אמיתית
ענין הבחירה הוא אשר אין שום טעמים וסיבות
להבחירה (כי כאשר ישנם טעמים לבחירתו, הרי
הוא מוכרח בזה, ובבר-שכל טעם שכלי מכריחו
וכופהו יותר מאשר הכפי" בשוטים), היינו
שהבוחר מצד עצמו מושלל הוא לגמרי מהדבר
שבוחר בו, ואין לו שום נטיות אליו ורק שבוחר כן
בבחירתו החופשית.

"והנה כל המדריגות שבאור, גם הכי נעלות,
מכיון שאין מציאותם מעצמותם, מצויירים
הם באיזה ציור ובמילא נוטים הם לאיזה ענין.
והבחירה חפשית היא רק בעצמות ב"ה שפשוט
הוא מכל הציורים".

11 ומבואר במאמרי חסידות (ראה לקוטי תורה
אמור לח, ב ובכ"מ), שבעין זה קיים גם בנפש
האדם: מצד עצם הנפש של יהודי, המושרשת
בעצמותו של הקב"ה ממש, אין שום גדר ויחס
כלפי מציאות זולת האדם, ומצד עצמיות
מופשטת זו ישנו ביהודי כוח הבחירה החופשית
לאמיתותו.

12 וראה בעיונים סעיף א, תוספת ביאור
בשלילת פעולת האתערותא דלתתא בדרגה זו.

והדבר תמוה מאוד¹³: כיצד ייתכן שעבודת האדם תעורר את הבחירה העצמית של הקב"ה הנובעת מחמת עצמו? איך על-ידי עבודת הנבראים ניתן להגיע ולעורר במקום שהנבראים אינם קיימים כלל?

(13) כפי ששואל במאמר להלן סוף פרק ג.

סיכום המאמר

פרק א

על הפסוק "יבחר לנו את נחלתינו את גאון יעקב אשר אהב סלה", מביא אדמו"ר מוהרי"צ במאמרו את פירוש התרגום: יבחר לנו לרשת את נחלתינו, את בית המקדש של יעקב אשר אוהב לעולמים, ושואל על כך שתי שאלות:

(א) מדוע בית המקדש נקרא כאן על שם בני ישראל – "בית מקדשא דיעקב"? בני ישראל הם אלה שהצטוו על בניית בית המקדש, אך ענייננו של בית המקדש עצמו הוא להיות ביתו ומקום שכינתו של הקב"ה, וכמבואר להדיא בלשון הכתוב: "ועשו לי מקדש?"

(ב) מהי השייכות בין "גאון יעקב", שכוונתו לבית המקדש, ל"נחלתינו" – הנחלה של בני ישראל?

ומבאר במאמר, ששתי שאלות אלו מתורצות אחת בחברתה: הטעם לכך שבית המקדש נקרא כאן בשם "בית מקדשא דיעקב", הוא משום שהכתוב רומז לבית המקדש הפנימי שבכל יהודי, שהוא בחינת "נחלתינו" – נקודת היהדות שבכל אדם מישראל.

אך במאמר דידן אינו מסתפק בביאור זה: כיוון שעל-פי דרך הפשט, "גאון יעקב" קאי על בית המקדש שבירושלים, אם כן צריך לומר שישנה שייכות בין פירוש זה לבין הביאור הפנימי בפסוק, שקאי על בית המקדש שבכל יהודי. וצריך להבין מהו קשר העניינים.

פרק ב

הפסוק "יבחר לנו גו'", הוא חלק מהמזמור הנאמר כהכנה לתקיעת שופר. שייכותו של מזמור זה לתוכנה של תקיעת שופר, בולטת מאוד בפסוק "עלה אלוקים בתרועה הוי' בקול שופר". וכדברי המדרש, שבפסוק זה מתבאר מה נפעל על-ידי מצוות תקיעת שופר:

ראש השנה הוא הזמן בו הקב"ה דן את כל באי עולם על-פי מידת הדין – "יושב על כסא דין", כנרמזו בתיבות "עלה אלוקים", שם המורה על מידת הדין; ועל-ידי שישאל תוקעים בשופר, הם פועלים שהקב"ה "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים" ומרחם עליהם, כנרמז בתיבות "הוי' – שם המורה על מידת הרחמים – בקול שופר".

והנה, אחד הדברים המסייעים לבני ישראל לפעול למעלה ולגרום להמשכה אלוקית חדשה הוא – הבאת ראייה מן התורה, שעל־פיה נקבעות כל המשכיות האלוקיות, להמשכה אותה רוצים לפעול. לכן אומרים פסוק זה קודם התקיעות, כדי להביא ראייה מהתורה לתוכן הפעולה של "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים" הנעשית עליידי תקיעת שופר.

אמנם, מכך שקבעו לומר לפני התקיעות לא רק את הפסוק "עלה אלוקים" אלא את כל המזמור, מוכח שכל פסוקי המזמור, ובפרט הפסוק "יבחר לנו" הסמוך ממש לפסוק "עלה אלוקים גו'", שייכים לעניינה של תקיעת שופר – שהקב"ה "עומד מכסא דין ויושב בכסא רחמים".

וכאן מתעוררת השאלה: משמעות הבקשה המבוארת בתיבות "יבחר לנו" היא, לעורר ולגלות את עניין הבחירה של הקב"ה בבני ישראל. ובחירה משמעה, שהבוחר בוחר בדבר מצד עצמו, ולא מצד מציאותו של הדבר הנבחר. ויתירה מזו: מבוחר במאמרי הסידות, ש"ענין הבחירה הוא בהעצמות" דווקא שלגביו הכל בהשוואה, ורק בו תיתכן בחירה חופשית אמיתית.

ועל־פי זה, לא רק שבפועל עניין ה"יבחר לנו" מגיע מהבוחר עצמו, אלא שהוא קיים לאמיתתו רק בעצמות ממש שלגביו כללות העניין של אתערותא דלתתא המעוררת אתערותא דלעילא לא ייתכן כלל.

וזאת בניגוד מוחלט לתוכנו של הפסוק שלאחריו, "עלה אלוקים", העוסק בפעולה הנעשית למעלה כתוצאה מעבודתם של ישראל – שעל־ידי תקיעת שופר של בני ישראל, הקב"ה עומד מכיסא דין ויושב בכיסא רחמים.

ומסמיכות הפסוקים זה לזה משמע, שההתעוררות הרחמים הנמשכת עליידי תקיעת שופר, היא לא רק מהדרגה שלגביה עבודת הנבראים תופסת מקום ומעוררת בה "אתערותא דלעילא", אלא גם ממקום כזה שכל עניינו הוא בחירה עצמית, מעצמותו ית' שלמעלה לגמרי מהתעוררות עליידי פעולת הנבראים.

והדבר תמוה מאוד: כיצד ייתכן שעבודת האדם תעורר את הבחירה העצמית של הקב"ה הנובעת מחמת עצמו? איך עליידי עבודת הנבראים ניתן להגיע ולעורר במקום שהנבראים אינם קיימים כלל?

פרק ג

היסוד האמור, שתקיעת השופר של ישראל פועלת גם בעצמותו של הקב"ה שלמעלה משייכות לנבראים, מוכח גם מתוכנה הכללי של פעולת התקיעה בשופר:

על־פי פנימיות התורה, עיקר עניינו של ראש השנה הוא "בנין המלכות", שהוא "בנייתה" מחדש של ספירת המלכות שבעולם האצילות. דבר זה נרמז בדברי הגמרא שבראש השנה מבקש הקב"ה מבני ישראל "אמרו לפני מלכויות", "כדי שתמליכוני עליכם". ועל־פי

עיונים

א

דענין הבחירה הוא בהעצמות, שאין שייך שם הענין דאתערותא דלתתא. והיינו, דנוסף לזה שהבחירה בפועל היא מצד עצמו ולא שמתעוררת עליידי אתערותא דלתתא, אלא שבמקום זה (שבו הוא ענין הבחירה) אין שייך כלל לעורר עליידי אתערותא דלתתא (פרק ב).

כל עלמין המלוכש בעולמות, העולמות והנבראים תופסים מקום לגביו. שהרי זהו עניינו וגדרו של אור זה – להתלבש בעולמות הנבראים. וכיוון שמצד גדרו של האור, לנבראים יש ערך ותפיסת מקום כלשהם, לכן בבחינה זו מצד עצמה לא קיים כביכול עניין הבחירה כיצד יהיה היחס למציאות הנבראים, וכביכול ישנו הסדר הקבוע של "במידה שאדם מודד – בה מודדין לו". והיינו שלפי ערך ה"אתערותא דלתתא" של האדם, כך תהיה ה"אתערותא דלעילא" למעלה כלפיו.

כמו כן, מצד האור שלמעלה משייכות לעולמות, ובכללות היינו אור הסובב כל עלמין שלמעלה מהתלבשות בעולמות, אף שאור זה מרומם ובלתי־מוגבל, מכל מקום, גם לו יש הגדרה כלשהי: לגבי אור זה המציאות מוגדרת בכך שהעולמות הם

נתבאר בפנים, שבחירה אמיתית היא רק כאשר לפני הבוחר עומדות שתי אפשרויות שוות ממש, ובאף אחת מהן אין שום סיבה המטה את הבוחר לבחור דווקא בה; מה־שאי־יכן כאשר לגבי הבוחר יש יתרון כלשהו באחת האפשרויות – הרי שיתרון זה הוא מציאות שמחוץ לאדם המטה את שכלו לרצות באפשרות זו.

ולכן "ענין הבחירה הוא בהעצמות" דווקא: רק כלפי עצמות אי־סוף ב"ה ניתן לומר שהכל בהשוואה כלפיו, וממילא תיתכן בחירה חופשית אמיתית. מה־ שאי־יכן בכל הדרגות האחרות של סדר ההשתלשלות, להיותן מוגדרות בגדר כלשהו, ההגדרה קובעת את תוכנו של הדבר הנבחר ויחסו אל הבוחר, ובהכרח יחס זה ישפיע על הבוחר כיצד לבחור.

ובפרטיות יותר:

מצד האור שעניינו להיות מקור לעולמות, ובכללות היינו אור הממלא

כלשהו כלפי רוממותו הבלתי־מוגבלת. ועל כן, מצד בחינה זו לא ייתכן שהנבראים יעוררו למעלה. ונמצא, שגם בבחינה זו מצד עצמה לא קיים עניין הבחירה כיצד יהיה היחס למציאות הנבראים, אלא המציאות שהכל "כלא חשיב" לגביו מוגדרת וקבועה ואינה תלויה בבחירתה?

וכך הוא בכל הדרגות שבאור האלוקי שבסדר ההשתלשלות, גם הדרגות הנעלות ביותר: כיוון שישנו ציור כלשהו, אפילו ציור דק ונעלה ביותר, בהכרח ישנו יחס

דווקא עצמותו ית', שהוא למעלה לגמרי מכל תואר וגדר ואין שום מציאות מלבד עצמיותו – הוא הקובע ובוחר בבחירה חופשית הנובעת מעצמיותו כיצד יהיה היחס עם מציאות העולם, האם מציאותו תתפוס מקום ותעורר למעלה או לא.

וכך הוא בכל הדרגות שבאור האלוקי שבסדר ההשתלשלות, גם הדרגות הנעלות ביותר: כיוון שישנו ציור כלשהו, אפילו ציור דק ונעלה ביותר, בהכרח ישנו יחס

וראה להלן פרק ח ובעיונים סעיף ח, שבחינה עצמית זו היא השורש האמיתי לכך שמעשי האדם למטה אכן יוכלו לתפוס מקום למעלה, עיי"ש.

(2 כלומר: מצד דרגה זו, כיוון שהיא מוגדרת בכך שהנבראים הם חסרי ערך לגביה, לא ייתכן שמצידה יוכלו הנבראים לעורר למעלה אתערותא דלעילא. וראה להלן בעניין זה בעיונים סעיף ח.